

A számítástechnika alkalmazása a Ljubljana Nemzeti és Egyetemi Könyvtárban*

Ma már 38 tagkönyvtárral működik a Jugoszláviában 1988-ban üzembe helyezett számítógépes osztott katalogizálási rendszer. A Ljubljana Nemzeti és Egyetemi Könyvtár számítógépesítési eredményei között nemcsak az e hálózatban való aktív közreműködés érdemel említést, hanem a kölcsönzés automatizálása, a slovenica számítógépesített központi katalóguscédula-szolgáltatása és – az 1914–45 közötti – szlovéniai folyóiratcikkek adatbázisa is, mely utóbbit optikai leolvasóval konvertálják géppel olvasható formába. Jelenleg a számítógépes gyarapítási modul kidolgozásán dolgoznak.

Rövid áttekintés

Jugoszláviában 1988-ban kezdődött meg az online osztott (hálózati) katalogizálás, amelyben eleinte csak néhány köztársasági nemzeti könyvtár és a Jugoszláv Bibliográfiai Intézet vett részt. A hálózat adatbázisa egy VAX 8800-as számítógépen van a Maribori Egyetem számítóközpontjában. Ez a számítógép egyidejűleg a jugoszláv tudományos-műszaki információs rendszer különböző adatbázisainak online hostjaként is funkcionál.

Időközben a hálózati katalogizálásban közreműködő tudományos könyvtárak száma 38-ra nőtt. Közöttük szerepel az egyes tagköztársaságok hét nemzeti könyvtára; a zágrábi Nemzeti Könyvtár egy saját projektet valósít meg (az ORACLE szoftveren), de ennek is biztosítania kell a hálózati rendszerhez való későbbi csatlakozást. A hálózati koncepció abból az alapelvből indul ki, hogy az adatbázisban minden bibliográfiai egység csak egyetlen címeírással szerepeljen. Ezt a címeírást azután a csatlakozott könyvtárak kiegészíthetik tetszőleges mennyiségű helyi adattal. A helyi adatok rögzítés után minden egyes könyvtárban Microvax számítógépen lévő, helyi online katalógusba kerülnek át.

A bibliográfiai adatokat mezőkre bontott formában viszik be a kategóriák szerint strukturált UNIMARC formátumba. A hálózatban részt vevő minden könyvtárnak át kellett vennie ezt a formátumot, ugyanis még nincsenek olyan interfészprogramok, amelyek lehetővé tennék egy másképpen strukturált adatsor adatainak átrendezését. Ez az egységesítés nagyon ésszerűnek és hatékonynak bizonyult, mivel az adatok a rögzítés és tárolás után azonnal hozzáférhetők mind a helyi hálózatban, mind a hálózat egészében. Az "ATLASS" visszakereső nyelvvel minden adat minden paraméter szerint könnyen és gyorsan lehívható. A könyvtárak a hálózati katalógussal a

jugoszláv adatátviteli rendszeren, a YUPAC-on keresztül kommunikálnak, ami lehetővé teszi a kiesések ellen védett, interaktív munkát, és rövid válaszóidőket biztosít.

Újdonságok 1989–1990-ben

A Ljubljana Nemzeti és Egyetemi Könyvtár (LNEK) által feldolgozott címek száma a hálózati katalógusban egy év alatt 40 000-ről 62 000-re nőtt. A hálózati katalógusban részt vevő valamennyi könyvtár adatállománya valamivel több mint 200 000 egységből áll.

A kutatási jelentéseket tartalmazó adatbázis 18 000 tételét egy konvertálóprogram segítségével tették át UNIMARC formátumba, majd bevitték a maribori számítógépen lévő hálózati katalógusba. Így ez a jelentős adatbázis, amely a szlovéniai tudományos tevékenység hosszú szakaszát fogja át, Jugoszlávia minden tudósának a rendelkezésére áll.

Az LNEK Microvax-számítógépének műveleti memóriáját 9 MB-ról 17 MB-re növelték, ami lehetővé teszi, hogy több (eleinte 16, most 32) terminálról egyidejűleg vigyenek be adatokat. Ezzel összefüggésben az LNEK a munkafolyamatok újjászervezését is tervezi.

A számítógépesítés jelen helyzete és tervei

A kölcsönzés 1989 elejére tervezett automatizálása majd egy évvel eltolódott. Az e célból előirányzott visszamenőleges adatrögzítés nem történt meg a tervezett mértékben, s így a tárolt adatmennyiség még nem elegendő a kölcsönzési szolgáltatáshoz. Ennek oka a könyvtár feszített személyzeti ellátottsága, és az egészen a legújabb időkig nem kielégítő gépi kapacitás. Remélhető, hogy a munkafolyamatok átszervezésével és további berendezések beállításával

* Elhangzott a 19. ABDOSD-ülésszakon (1990. jún. 11-14.) az Országos Széchényi Könyvtárban.

ezek a nehézségek leküzdhetők lesznek, s a következő tanév elején megindulhat a számítógépesített kölcsönzés. A szükséges szoftver már megvan; a program egyik moduljaként fejlesztette ki a maribori számítóközpont. Ez a program bevált a maribori Egyetemi Könyvtár gyakorlatában; itt egyébként már hat éve gépesítették a kölcsönzést, először Jugoszláviában.

Az LNEK mint nemzeti könyvtár több mint 400 közművelődési, tudományos és szakkönyvtárat lát el az LNEK-ben elektronikusan feldolgozott slovenicanyag katalóguscéduláival. A könyvtáraknak havonta kétszer postázzák a cédulákat. Ezt a központi szolgáltatást rövid időn belül diszketten is megrendelhetik azok a könyvtárak, ahol van személyi számítógép.

Ez évben tervezik egy további cédulakatalógus elektronikus formába való átültetését is. Az 1914–1945 közötti szlovéniai folyóiratcikkek katalógusáról van szó. Ezt a nagy állományt (380 000 egység) nem fogják visszamenőlegesen katalogizálni,

hanem optikai leolvasóval (scanner) viszik át géppel olvasható formába, és egy PC merevlemezén fogják tárolni. Feltételezhető, hogy ez az önálló adatbázis mind a jugoszláv, mind a külföldi kutatóintézeteket érdekelni fogja. Ha ez tényleg bekövetkezik, az adatbázist CD-ROM-on is felkínálják.

A hálózati katalogizálásra kifejlesztett és alkalmazott szoftvert hatékonysága és kipróbált minősége ellenére is állandóan továbbfejlesztik. A maribori számítóközpont szakemberei és a részt vevő könyvtárak kompetens könyvtárosai munkacsoportot alakítottak a program módosítására, javítására és fejlesztésére. Jelenleg a számítógépesített gyarapítás modulján dolgoznak. Ebben különösen az LNEK és a maribori Egyetemi Könyvtár játszik aktív szerepet, és mint kísérleti könyvtárak vállalták a gyarapítási modul kipróbálását.

Fordította: Papp István

LIBNET szövetség

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Könyvtári és Informatikai Kamara kezdeményezésére 1992. február 7-én megalakult a LIBNET, a magyarországi könyvtárak laza (hálózati szolgáltatásorientált) szövetsége, azzal a céllal, hogy az információs infrastruktúra alkalmazása, a hálózati szolgáltatások igénybevétele kapcsán a hazai kutatási, fejlesztési, felsőoktatási és közgyűjteményi alkalmazói kör egészének itthoni és nemzetközi képviselőre hivatott (és az említett alkalmazói kör egy-egy szegmensét tömörítő egyesületeket, ill. szövetségeket összefogó) HUNGARNET egyesületben képviselje a könyvtárakat.

A LIBNET szövetségének a könyvtárak bejelentkezés alapján válnak tagjává, a kezdeti időszakban előnyben részesülnek a felsőoktatási könyvtárak, az országos szakkönyvtárak és a megyei és nagyvárosi könyvtárak (mindazok az intézmények, amelyek az országos ellátási rendszerben részt vesznek).

A LIBNET törekszik az informális keretek közötti működésre, kerülve a felesleges formákat, így a LIBNET ügyeinek intézése is viszonylag egyszerű módon történhet. A LIBNET-be bejelentkezett könyvtárakat azok egy-egy megbízottja képviseli. A LIBNET működése kapcsán felmerülő feladatokat a Koordinációs Tanács látja el. A Koordinációs Tanács képviselőt küld a HUNGARNET egyesület elnökségébe, akit a Koordinációs Tanács egy- vagy kétéves rotálással választ tagjai közül.

A könyvtáraknak a LIBNET-be történő regisztrálása lehetővé teszi többek között az IIF program központi kereteiből történő kedvezményes adatforgalom-finanszírozást.

A tudományos kutatás információs infrastruktúrája (IIF) keretében hozzáférhető szolgáltatások (elektronikus posta, adatbázis-lekérdezések stb.) adatforgal-

mának postai költségeire vonatkozóan az IIF Koordinációs Iroda megállapodást kötött az illetékes postai szervvel, a PLEASE Kft.-vel. A megállapodás értelmében a kutatási és felsőoktatási intézmények, valamint a közgyűjtemények által az alaptevékenységük keretében igénybe vett adatátviteli szolgáltatást a Kft. nem a – szűkös anyagi helyzetben lévő intézmények számára különösen kedvezőtlen – forgalomarányos tarifát használja, hanem egy jóval kedvezőbb (forgalomfüggő, de degresszív, logaritmikusan változó) kalkulációt alkalmaz. Az említett alkalmazói kör adatforgalma utáni költséget a LIBNET-intézmények esetében az IIF Koordinációs Iroda e kalkulációnak megfelelően téríti majd az IIF program rendelkezésére álló alkalmazástámogatási keretből. (A PLEASE Kft.-vel kötött megállapodás szerint azokat az intézményeket vonják be ebbe a térítési rendszerbe, amelyeket a HUNGARNET egyesület fog össze, illetve tagjai között szerepelnek.)

Az információs infrastruktúra alkalmazása kapcsán, illetve a tagintézmények részéről felmerülő igények figyelembevételével a későbbiekben mód nyílik arra is, hogy a LIBNET – a kezdeti, alapvetően költségminimalizálási célú, formális szerveződésen túl – az IIF hálózati szolgáltatások könyvtári alkalmazói körének tágabb értelemben is együttműködési fórumává váljon, és szükség esetén szervezetében is tovább lépjen.

A LIBNET képviselőre a HUNGARNET egyesületbe a Koordinációs Tanács Jeszenszky Editet delegálja.

Budapest, 1992. február.

Horváth Tibor Rózsa György Zalainé Kovács Éva
az MKE elnöke IIF AT elnökségi tag a KIK elnöke